

ДО ПИТАННЯ ВИВЧЕННЯ ФРАЗОВИХ ДІЄСЛІВ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Дідо Н.Д.

Ужгородський національний університет

Фразові дієслова є особливим типом дієслів, і як мовне явище повністю відсутні в українській мові, тому у їх вивченні студенти стикаються з певними труднощами, як у розумінні семантики фразового дієслова та його вживанні у мовленні, так і в перекладі на українську мову. **Актуальність** дослідження фразових дієслів пояснюється високою частотністю їх вживання, проникненням у різні функціональні стилі та значущістю для акту комунікації. Фразові дієслова стають все поширенішими з розповсюдженням англійської мови, вони використовуються не лише в розмовній англійській мові, але і в діловому мовленні, юриспруденції та інших галузях.

Лексико-стилістичний набір фразових дієслів в англійській мові є дуже широким. Їхній динамічний характер і можливість прикріплення різного роду атрибутів до смислового елементу робить їх особливо прийнятними для використання порівняно із відповідними простими дієсловами. Маючи високий експресивний характер, такі «метафори» зробили вагомий внесок у розвиток емоційного та ефектного засобу вираження значення в сучасній англійській мові [4, с.135].

Вивчення фразових дієслів, їх семантики, структури та вживання є актуальним у дослідженнях багатьох зарубіжних та вітчизняних науковців, зокрема, Ю.О.Жлуктенка [3], С.О.Гурського [8], Д. Болінджера (D.Bolinger) [7], Дж.Поуві (J.Povey) [11] та інших.

Термін «фразове дієслово» вперше застосував Л.П.Сміт в словнику “*Words and Idioms*” (1925), вважаючи фразові дієслова найяскравішою характерною особливістю англійської мови, які часто використовуються в розмовній мові, крім того, додають ідіоматичності мові, а також висловлюють думки і значення чіткіше [5, с.108].

Том МакАртур (Т. McArthur) характеризує фразове дієслово як особливий різновид дієслова, яке більше функціонує як фраза, ніж як окреме дієслово. Такі поєднання можуть вживатися як в прямому, так і в переносному значенні, і часто є ідіомами або складовими частинами ідіом: *to get away with murder, to get on like a house on fire, to get back at someone, to get up to mischief* [10].

Метою даної статті є аналіз основних типів фразових дієслів в англійській мові та труднощі, з якими стикаються іншомовні студенти при їх вивченні.

Термін «фразове дієслово» є похідним від слова «фраза», тобто, найменша одиниця синтаксису. Такі дієслова відрізняються від простих дієслів, оскільки містять у своєму складі двоє і більше елементів. Завдяки фразовим дієсловам мова

набуває експресивності. До них належать дієслова *give up, cut down, get on* та інші. Разом із вживанням фразових дієслів мовлення стає більш природним, тому для тих, хто вивчає англійську мову, вони є важливими.

На нашу думку, чітке визначення фразового дієслова дає Дж.Поуві (J.Povey): це комбінація простого дієслова та адвербіального постпозитива, що представляє собою єдину семантичну і синтаксичну одиницю. Його можна замінити «простим» дієсловом, що і підтверджує, що фразове дієслово є семантичною єдністю [11, с.16].

Виклад основного матеріалу. До складу фразових дієслів, що є однією з головних ознак англійського дієслівного словотвору, входить моноксемне дієслово та післядієслівний компонент прислівниково-прийменникової природи, який внаслідок послаблення своєї прислівникової або прийменникової функції утворює з дієсловами відносно стійкі семантичні та синтаксичні сполучення. Фразове дієслово функціонує як поєднання дієслова й прийменника, дієслова і прислівника чи дієслова і прийменника з прислівником, ось чому його часто визначають як багатослівне чи двослівне дієслово. Таке поєднання можна визначити як «ідіоматичне», так як дослівний переклад кожного з компонентів не становить єдиного змісту всього поєднання. Точніше, він може бути зовсім іншим, і часом здогадатися про переклад усього фразового дієслова по його частинах неможливо.

За мовознавцем Ю.О.Жлуктенком, другий компонент, який позначається у лінгвістиці різними термінами, а саме, прислівники, постпозитиви, постпозитивні прийменники тощо, не виражає ознаки дії, яка б означала щось відокремлене від тієї дії, що міститься в першому компоненті дієслова. Дієслова з постпозитивами зливаються в одне семантичне ціле й виражають єдине поняття. Тому при вилученні другого компонента, зазвичай, змінюється значення дієслова [3, с.105].

Граматики (Дж. Ламонт (G.Lamont) [9], Д.Байбер (D.Biber) [6] та інші) притримуються двох протилежних думок щодо природи і використання фразових дієслів: (1) буквальне використання форми *go up* не є фразовим дієсловом як таким, а є простим дієсловом з часткою: *The balloon went up into the air*. Термін «фразове дієслово» повинен використовуватись лише для образних і ідіоматичних значень: *The balloon went up* (= The crisis finally happened). В даному випадку маємо справу з семантичним аспектом фрази *go up*, яка не має нічого спільного з синтаксисом чи морфологією. (2) термін «фразове дієслово» охоплює пряме і переносне (ідіоматичне) використання і, отже, включає в себе синтаксис, морфологію та семантику, тобто обидва значення фрази *go up*.

Фразові дієслова дуже різноманітні як за своєю сполучуваністю, так і за додатковими значеннями, які в них полягають або які вони набувають у тексті. Вони можуть виражати характер дії, перехід з одного стану в інший, спонування до дії та інші значення, але у всіх випадках дія незмінно характеризується значенням, укладеним в самому дієслові.

Фразові дієслова мають ряд характерних ознак, які відрізняють їх від простих дієслів, таких як ідіоматичність, висока продуктивність, можливість розташовувати адвербіальний прийменник до і після іменника, що вживається з

даним дієсловом, здатність емоційно і образно висловлювати найтонші відтінки думок і почуттів, можливість його заміни простим дієсловом та інші.

Важливим є знати, що існує велика кількість класифікацій фразових дієслів (С. Григорьев [2], І. Анічков [1]), і це залежить від ознак, які відрізняють їх від простих дієслів. Крім цього, завжди є дієслова, які допускають різне тлумачення. Тому класифікації фразових дієслів можна назвати досить умовними.

Згідно класифікації, що бере за основу кількість постпозитивів у складі фразового дієслова, їх неподільність та наявність чи відсутність додатка (перехідні/неперехідні дієслова), існує чотири типи фразових дієслів:

1. фразові дієслова з двома постпозитивами. Більшість цих дієслів вимагають після себе додатка, який може розміщуватись лише після фразового дієслова, не розриваючи його. Тобто, ці фразові дієслова є неподільні.

I'm looking forward to my holidays.

You must face up to reality!

2. фразові дієслова з одним постпозитивом: перехідні та неподільні. Ці дієслова вимагають додатка, який стоїть після постпозитива, додаток не може розривати фразове дієслово.

I love coffee. I can't do without it in the morning!

I'm counting on you to help me.

3. фразові дієслова з одним постпозитивом: перехідні та подільні. Ці дієслова вимагають додатка, який може стояти після постпозитива або між дієсловом і часткою (таким чином фразове дієслово є подільним).

We brought up this child. We brought her up.

Jill asked me not to give her secret away.

4. фразові дієслова з одним постпозитивом: неперехідні. Ці дієслова вживаються без додатка.

Charles and Emily have fallen out again.

You always show off at parties.

Залежно від ступеня семантичної єдності компонентів у складі фразового дієслова можна виділити два основних типи фразових дієслів, а саме:

1. фразові дієслова, що є близькими до вільних сполучень. Для них характерним є низький рівень семантичної єдності, а саме значення фразового дієслова можна легко вивести зі значень його складових (*to call back, to look for* etc.) Такі фразові дієслова є зазвичай мотивованими (постпозитивний компонент у складі дієслівного комплексу зберігає своє просторове значення) і частково мотивованими (постпозитивний компонент втрачає конкретність свого просторового значення і зберігає при цьому зв'язок з вихідним значенням вільного прислівника).
2. фразові дієслова, що відносяться до розряду фразеологічних одиниць. Вони характеризуються найбільшим ступенем семантичної єдності компонентів: значення сполучення при цьому неможливо вивести із значень компонентів, що входять до його складу (*bring up = educate, give up = stop doing smth.* etc).

Семантичні відношення між складовими частинами англійських фразових дієслів виключно різноманітні. Розглядаючи синтаксично неподільні поєднання дієслова і постпозитива з точки зору внесених в них постпозитивом значень, можна виділити наступні типи фразових дієслів:

1. дієслівно–прислівникові комплекси, в яких постпозитив має своє первинне конкретно-просторове значення. Наприклад: *come out, take away, walk in, run out, step across*.
2. поєднання, в яких значення дієслова має чітко виражений переносний (метафоричний) характер, у той час як другий компонент зберігає властивий прислівнику просторовий зміст: *let a person down = fail him; bring out = expose; pull through = recover*.
3. конструкції, в яких основних семантичних змін зазнає постпозитивний елемент, що набуває яскравого аспектуального наповнення. Серед аспектуальних відтінків можна виділити наступні:
 - вираз початку виникнення дії (*cry out*),
 - вираз продовження дії (*walk on*),
 - вираз завершення, закінчення дії (*burn away*),
 - позначення повної вичерпності дії (*tire out*),
 - вираз інтенсифікації дії (*work away*),
 - вираз повторення дії (*read over /again/*).
4. значення фразових дієслів засноване на ідіоматизації обох частин, вмотивованість яких зберігається: *come about (відбуватися, траплятися), ride out (вийти зі скрутного положення), give away (видавати секретну інформацію)*.
5. фразові дієслова, що характеризуються максимальним ступенем ідіоматизації їхніх складових: *give up (кинути), take in (обдурити), put up with (терпіти, примиритися)*.

Як вже було згадано раніше, вивчення фразових дієслів є досить складним для іншомовних студентів, скільки вони повинні виробляти навички, що сприятимуть розумінню фразових дієслів не лише при читанні чи прослуховуванні текстів, а також навчитися використовувати їх самостійно, долаючи труднощі їх сприйняття. Ось деякі моменти, що складають труднощі для тих, хто бажає опанувати англійською мовою.

Перш за все, це велика кількість і розмаїття англійських фразових дієслів, неможливо їх всіх вивчити та запам'ятати. Всього налічується близько 12000 англійських фразових дієслів, але, звичайно, для мовлення потрібно володіти хоча б кількома сотнями.

По-друге, ідіоматичність значення фразових дієслів. Такі фразові дієслова досить складно перекладати, оскільки значення цілого комплексу не виводиться з сукупності значень його складових. Якщо людина не знайома з фразовим дієсловом, яке зустрілося в тексті, вона не здатна адекватно зрозуміти ціле речення або вислів. Найчастіше вона намагається пов'язати з лексичним оточенням два окремих слова, не розуміючи, що перед нею єдине семантичне ціле.

Досить часто виникають помилки у вживанні дієслова в поєднанні з різними частками (часто протилежними за первинним просторовим змістом) в одному і тому ж значенні: *swallow up* = *swallow down* (ковтати, поглинати), *slow up* = *slow down* (знижувати швидкість), *buy back / in / off / out / over / up* (спокутувати гріхи).

Певні труднощі викликає подільність багатьох фразових дієслів, коли основне дієслово та постпозитив можуть розриватися іншим словом. До подібного роду помилок відноситься неправильне розташування постпозитиву у випадках, коли між ним і дієсловом з'являються займенники або ціла іменна група (*He was going to give up her* замість *He was going to give her up*), обставини або слова-інтенсифікатори (*go ahead straight* замість *go straight ahead*).

Оскільки фразові дієслова відсутні в українській мові, можуть виникати труднощі з перекладом. Зазвичай доводиться шукати еквівалент для відтворення змісту фразового дієслова, а іноді на допомогу приходять цілі словосполучення.

Певне непорозуміння можуть викликати ситуації, коли в рівному лексичному оточенні з одним і тим же значенням (тобто в якості семантичних еквівалентів) зустрічається як фразове дієслово, так і просте: *start a business* – *start up a business*, *went to the town* – *went down to the town*.

Висновки. Отже, фразове дієслово є мовним феноменом суто англійської мови, і тому є складними у вивченні та розумінні для іноземних користувачів. Коректне вживання фразових дієслів робить мовлення природнішим, а правильне розуміння фразових дієслів та відтворення їх мовою перекладу є ознакою високого рівня опанування іноземною мовою. Оскільки фразові дієслова привертають увагу багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених, у роботі було розглянуто різні погляди щодо визначення фразових дієслів та його ознак та складових частин. Найбільш загальним і зрозумілим, на нашу думку, є визначення, згідно з яким фразове дієслово є комбінацією простого дієслова постпозитивом, що є семантичним цілим.

Оскільки багато вчених запропонували свої визначення і ознаки, за якими вони розрізняють фразові дієслова, існує чимало класифікацій фразових дієслів, що беруть за основу той чи інший критерій – це може бути ступінь семантичної єдності компонентів, подільність чи неподільність фразового дієслова, наявність чи відсутність додатка тощо.

Загалом, фразові дієслова допомагають виразити думки чіткіше та влучніше, ніж звичайні дієслова та передати ті аспекти значень, які не в змозі передати просте дієслово. Фразові дієслова необхідні для вільного спілкування та правильного розуміння англійських текстів та потребують неабияких навичок у їх перекладі іншою мовою.

Література

1. Аничков И.Е. Труды по языкознанию / И.Е.Аничков. – СПб.: Наука. - 1997. - 510 с.
2. Григорьев С.В. Фразовые глаголы / С.В. Григорьев: учебно-справочное пособие. – СПб.: КАРО. – 2003. – 272 с.

3. Жлуктенко Ю.А. О так называемых сложных глаголах типа stand up в современном английском языке/ Юрий Алксеевич Жлуктенко // Вопросы языкознания. – 1954. – №5. – С.105-113.
4. Раєвська Н.М. Теоретична граматика сучасної англійської мови /Наталія Миколаївна Раєвська. – К.: Вища школа. – 1976. – 304 с.
5. Смит Л.П. Фразеология английского языка / Л.П.Смит / Пер. с англ. – М.: Дрофа, 1998. – 158 с.
6. Biber D., Johansson S., Leech G., Conrad S., Finegan E. Grammar of Spoken and Written English / D. Biber et al. - London: Longman, 1999. – 315 p.
7. Bolinger D. The Phrasal Verb in English /D. Bolinger. - Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 1971. – 210 p.
8. Goursky S.E. The Idiomatic Heart of English Language / S.E.Goursky. – Lvov: United Publishing House “Vishcha Shkola”: Lvov University Publishing House, 1975. – 183p.
9. Lamont G. The Historical Rise of the English Phrasal Verb. Feb. 2005. University of Toronto / G. Lamont [Електронний ресурс]. – Режим доступу 14.04.2016: <<http://www.chass.utoronto.ca/~cpercyc/courses/6361lamont.html>>. – Загол. з екрану. – Мова англ
10. McArthur T. Phrasal Verb / Т. McArthur [Електронний ресурс]. – Режим доступу 21.01.2016: http://www.encyclopedia.com/topic/PHRASAL_VERB.aspx>. – Загол. з екрану. – Мова англ.
11. Povey J. Phrasal Verbs and How to Use Them / J.Povey. – М.: Высшая школа, 1990. – 176 p.

Summary

The article deals with the phrasal verb as a special construction typical of the English language, the definition of phrasal verbs and their characteristic features that differ them from other structures have been given. Much attention is paid to the description of various classifications of phrasal verbs that are based on a particular criterion such as the degree of semantic unity of the components, separability or inseparability of phrasal verbs, presence or absence of the object etc. The difficulties faced by foreign students when studying English phrasal verbs have been considered as well. The topicality of this subject is determined by the high frequency of phrasal verbs usage, penetration into various functional styles and their importance for the act of communication. Phrasal verbs are becoming more common with the spread of the English language; they are used not only in spoken English, but also in business English, law and other fields.